

НАРАДА З БЕЗПЕКИ ТА СПІВРОБІТНИЦТВА В ЄВРОПІ (НБСЕ). Ідею такої наради у 1960-і роки висунули представники малих європейських країн, що входили до Організації Варшавського договору та НАТО, а також нейтральних держав. Із пропозицією про скликання форуму у 1964 році на дев'ятнадцятій сесії Генеральної Асамблеї ООН виступив міністр закордонних справ Польщі Адам Рапацький, якого підтримала Румунія. На основі ухвалені з її ініціативи у грудні 1965 року резолюції Генеральної Асамблеї ООН і до інтервенції країн Варшавського договору у Чехо-Словаччину в 1968 році цю ідею обговорювала група країн, до якої ввійшли Австрія, Бельгія, Болгарія, Данія, Румунія, Угорщина, Фінляндія, Швеція, Югославія (у 1967 році до них приєдналися Нідерланди). Однак ідея малих країн Європи щодо НБСЕ не мала шансів на реалізацію без підтримки з боку Радянського Союзу та Сполучених Штатів Америки.

Реалізація ініціативи

Після придушення «Празької весни» у 1968 році радянське керівництво зробило НБСЕ однією зі своїх центральних ініціатив на європейському напрямі зовнішньої політики та послідовно домагалася її реалізації, що ознаменувало важливий поворот у європейській політиці СРСР — перетворення його з ревізійністської держави у країну, що виступає за закріплення територіального і соціально-політичного статус-кво в Європі. До цього СРСР підштовхували криза у міжнародному комуністичному русі, що поглибилася після інтервенції у Чехо-Словаччину, кризові явища в економіці країн «соціалістичної співдружності», поступове технологічне відставання від Заходу, небезпека прямої військової конфронтації з Китаєм.

Незважаючи на сформоване радянською пропагандою уявлення про те, що Москві довелося домагатися скликання загальноєвропейської наради всупереч позиції Вашингтона, США нейтрально поставилися до ідеї НБСЕ, оскільки це щонайменше не

суперечило американським інтересам. Відповідаючи на пропозиції Організації Варшавського договору, країни Заходу запропонували розглянути в межах континентального форуму також питання зміцнення довіри у військовій галузі та заходи із забезпечення більш вільного пересування людей та ідей через кордони (співробітництво у гуманітарній сфері), водночас США домагалися згоди СРСР на початок переговорів про скорочення звичайних збройних сил і озброєнь у Європі.

Підготовка НБСЕ та наслідки

Багатосторонні консультації з підготовки НБСЕ тривали у Гельсінкі від 22 листопада 1972 року до 8 червня 1973 року. Під тиском європейських держав у грудні 1972 року Радянський Союз дав згоду на розгляд проблематики гуманітарного співробітництва, а у січні 1973 року — заходів у військовій сфері. У Підсумковому акті НБСЕ (Final Act of the Conference on Security and Cooperation in Europe; 1975 рік) закріплено принцип непорушності кордонів, що було головною вимогою СРСР і його союзників по Варшавському договору. Водночас до нього додано формулу про можливість мирної зміни кордонів «відповідно до міжнародного права, мирним шляхом і за домовленістю». Вона залишала відкритою перспективу об'єднання Німеччини, відображала невизнання країнами Заходу законності включення країн Балтії до складу СРСР та підтверджувала повагу до прав людини й основних свобод, доповнених конкретними зобов'язаннями стосовно контактів між людьми та полегшення поширення, доступу і обміну інформацією, на чому наполягли країни Заходу.

Баланс між положеннями безпекової та гуманітарної частин Підсумкового акту до початку 1990-х років був основою для подальшого формування та розвитку Гельсінського процесу. Спадкоємницею НБСЕ стала створена у 1995 році [Організація з безпеки і співробітництва в Європі](#).

О. В. Кириченко

Бібліографічний опис:

Нарада з безпеки та співробітництва в Європі / О. В. Кириченко // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2020. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-71277>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).